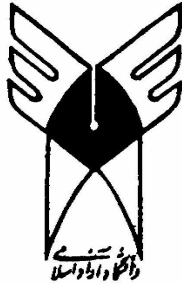

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی ، گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش زبان و ادبیات فارسی

عنوان :

بررسی جایگاه دعا و نیایش در چهار اثر از آثار شیخ عطار
(منطق الطیر ، مصیبت نامه، اسرار نامه ، الهی نامه)

استاد راهنما :

دکتر احمد حسنی رنجبر

استاد مشاور :

دکتر حسین بهزادی اندوهجردی

پژوهشگر :

زهرا کماسی

تابستان ۱۳۹۰

تقديم به خانواده عزيزم،

که وجودشان همواره سرشار از محبت و دلسوزي بوده است

سپاسگزاری:

سپاس بیکران خدایی را که توفیق آن عطا فرمود پس از تلاش و با توکل به درگاهش به انجام تحقیق حاضر نائل گردم. اکنون که این تحقیق به انجام رسیده، بر خود لازم می‌دانم از استادان و عزیزانی که مرا در این مهم یاری نموده‌اند، تشکر نمایم.

نخست مراتب قدردانی خود را از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر احمد حسنی رنجبر که با راهنمایی‌های عالمانه و روشنگرانه خود در انجام این پژوهش و به ثمر رسیدن آن از هیچ محبتی دریغ نورزیدند، ابراز می‌نمایم. از خداوند متعال سعادت و بهروزی روزافزون ایشان را خواهانم.

همچنین از جناب آقای دکتر حسین بهزادی اندوهجردی، استاد مشاور ارجمندم که رهنمودهای ایشان پشتیبان بنده در این راه بود، سپاسگزارم.

ضمناً مراتب قدردانی خود را از مدیر گروه محترم زبان و ادبیات فارسی سرکار خانم دکتر خمسه صمیمانه ابراز می‌دارم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب زهرا کماسی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۷۰۸۴۸۷۷۰۰۰ در رشته زبان و ادبیات فارسی که در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۳۰ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی جایگاه دعا و نیایش در چهار اثر از آثار شیخ عطار (منطق الطیر، مصیبت نامه، اسرارنامه، الهی نامه) با کسب نمره ۱۸ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: زهرا کماسی

تاریخ و امضاء:

۱۳۹۱/۱۱/۱۱

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۳۰

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم زهرا کماسی از پایان نامه خود

دفاع نموده و با نمره ۱۸/۱ بحروف *حسنه* و با درجه

مورد تصویب قرار گرفت.

~~امضاء استاد راهنما~~

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
	فصل اول : کلیات طرح
۲	۱-۱ بیان مسئله.....
۲	۲-۱ هدفهای تحقیق.....
۳	۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن.....
۳	۴-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق.....
۳	- سوالات تحقیق.....
۳	- فرضیه های تحقیق.....
۴	۵-۱ مدل تحقیق.....
۴	۶-۱ تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی.....
۴	۷-۱ روش تحقیق.....
۵	۸-۱ قلمرو تحقیق.....
۵	۹-۱ جامعه و حجم نمونه.....
	فصل دوم : مطالعات نظری
۷	۱-۲ پیشگفتار.....
۸	۲-۲ مقدمه.....
۲۵	۳-۲ سرود مذهبی.....
۲۵	۴-۲ نیایش در مذهب تمدن یونانی.....
۲۶	۵-۲ نیایش در اندیشه فلسفی.....
۲۶	۶-۲ نیایش های شخصیت های بزرگ مذهبی.....
۲۷	۷-۲ نیایش فردی هنرمندان و شاعران بزرگ.....
۲۸	۸-۲ نیایش جمعی.....
۳۴	۹-۲ شرح احوال و آثار عطار نیشابوری.....
۴۱	۱۰-۲ پیشینه تحقیق.....
	فصل سوم : روش شناسایی تحقیق (متدولوژی)
۴۳	۱-۳ روش تحقیق.....
۴۳	۲-۳ جامعه آماری.....
۴۳	۳-۳ حجم نمونه و روش اندازه گیری.....
۴۴	۴-۳ ابزار جمع آوری اطلاعات.....
۴۴	۵-۳ روش تجزیه و تحلیل داده ها.....
	فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق
۴۶	دعا و قضای الهی.....
۵۲	۱-۱-۴ قضا در اندیشه عطار.....
۵۷	۲-۱-۴ ارتباط دعا و قضا در اندیشه عطار.....
۶۱	۱-۲-۴ ارتباط دعا با فنا در اندیشه عطار.....
۶۴	۲-۲-۴ فنا و دعا در اندیشه عطار.....
۶۵	ارتباط رضا با دعا در اندیشه عطار.....
۷۳	۱-۳-۴ ارتباط رضا با دعا در اندیشه عطار.....
۷۶	۵-۴ دعای مستجاب در اندیشه عطار.....
۷۶	۱-۵-۴ شرط اصلی استجاب، اضطراب عمیق روحی و صدق نیت.....
۸۵	۶-۴ اهمیت دعای غیر در حق انسان.....
۸۷	۷-۴ گناه باعث عدم استجاب دعا است.....
۸۸	۱-۷-۴ دعا باید همیشگی باشد، نه تنها در هنگام بلا.....

۹۱ ۴-۷-۲ اوليا مستجاب الدعوه هستند
۹۷ ۴-۸ محتوای نیایش های عطار
۱۱۶ ۴-۹ زمان مناسب دعا
	فصل پنجم: نتیجه گیری
۱۱۹ نتیجه گیری
۱۳۰ منابع

چکیده

موضوع این رساله تبیین جایگاه دعا و نیایش در چهار اثر از آثار شیخ عطار می باشد. باتوجه به اینکه عرفا دیدگاه خاصی به این مساله داشته اند شیخ عطار نیز مستثنی نبوده و در آثارش به این مهم پرداخته و چگونگی ارتباط دعا با قضا و قدر را به خوبی بیان می کند، همچنین ارتباط دعا با فنا و دعا با رضا را در اشعار خود آورده است. در اندیشه عطار همه چیز از جمله سعادت و شقاوت آدمی به حکم قضای الهی است و عقل و تدبیر و حیلۀ های انسان در برابر قضا محکوم به شکست است. راه نجات از قضای بد و رسیدن به هدایت و رستگاری، دعا و تضرع به درگاه الهی است. در مقام رضا که مقام بی حاجتی است، عارف هیچ حاجت و درخواستی از خدا ندارد. دوبه هر آنچه خدا برایش بخواهد، راضی و خشنود است، پس دعا نمی کند.

در حال فنا نیز به دلیل زوال شعور سالک، بر اثر استیلاي ظهور حق، مابینتی بین انسان و خدا نیست و عارف آگاه به وجود خود و نیازهای خود نمی باشد، پس در چنین حالتی دعایی ندارد. شرط اصلی استجاب دعا از نظر عطار نهایت احتیاج و اضطراب عمیق روحی است و گناه موجب عدم استجاب دعا می شود. محتوای اصلی دعاهاي عطار: طلب رستگاری و هدایت و طلب قرب الهی است و مقاصد دنیوی و بهشت و دوزخ جایگاهی در آن ندارد.

فصل اول

کلیات طرح

۱-۱ بیان مسئله

دعا و نیایش از مسائل مهم دینی و اخلاقی است که شعرای فارسی زبان به ویژه عرفا در آثار خود توجهی خاص به آن داشته اند ، از جمله عطار نیشابوری شاعر بزرگ ایران ، مسأله دعا و نیایش را در آثار خود مد نظر قرار داده است . دعا و نیایش رابط بین انسان و خالق است و جایگاه ویژه ای در کسب معنویات و اخلاق انسانی دارد و در ادیان مختلف الهی و از جمله اسلام تأکید ویژه ای بر آن شده است . با توجه به مطالعه ای که در متون مختلف ادبی در این زمینه به ویژه در چهار اثر از آثار عطار (منطق الطیر ، الهی نامه ، مصیبت نامه و اسرار نامه) داشتم بر آن شدم تا جهت تحقیق بیشتر موضوع رساله پایان تحصیلی خود را بر اساس بررسی جایگاه دعا و نیایش انتخاب کنم تا با نگرش خاصی به آن پرداخته شود .

۱-۲ هدفهای تحقیق

هدف از این تحقیق رسیدن به معنا و مفهوم واقعی دعا و نیایش در آثار شیخ عطار و همچنین بررسی ارتباط دعا با قضا و قدر و اینکه واقعا دعا میتواند جلوی قضای بد را بگیرد .

دعا دراندیشه عطارچه جایگاهی دارد؟ آیا دعا می تواند قضا و قدر را تغییردهد؟

از آنجا که مقام رضا مقام بی حاجتی مطلق است و آدمی در هنگام دعا حاجات و نیازهای خود را مطرح می کند، آیا عارفی که در مقام رضاست دعا می کند؟ دراندیشه عطار شرایط استجابات دعا چیست؟ محتوای دعاهاى عطار چیست؟

۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن

اعتقاد به وجود خدای آفریننده و هدایت کننده هستی ، اساسی ترین اعتقاد در ادیان الهی است و یکی از مهمترین مفاهیم دینی مفهوم ارتباط خدا و انسان است که آن هم جز با دعا و نیایش انجام نمی شود و باتوجه به اعتقادات مذهبی و لزوم تقرب به معبود و ضرورت شناخت این امر مهم برای جامعه و انسان در این رساله برآن شدم تا در این خصوص که اهمیت ویژه ای برای جامعه و انسان دارد تحقیق نمایم .

۴-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق

۱-۴-۱ سوالات تحقیق :

۱: دعا و نیایش در آثار عطار چه جایگاهی دارد؟

۲: آیا دعا می تواند قضا و قدر را تغییر دهد؟

۳: در اندیشه عطار شرایط استجاب دعا چیست ؟

۴: محتوای اصلی دعاها عطار چیست ؟

۱-۴-۲ فرضیه های تحقیق :

- مقام رضا مقام بی حاجتی است و آدمی نیازهای خود را از طریق دعا مطرح می سازد پس عارفی که در مقام رضاست و حاجتی ندارد چه می کند .

- در حالت فنا (به مفهوم زوال شعور سالک بر اثر استیلاي ظهور حق بر باطن) سالک چگونه به درخواست هایش می رسد .

۵-۱ مدل تحقیق

- توصیفی - تحلیلی

۶-۱ تعاریف عملیاتی و متغیرها و واژه های کلیدی

- دعا در لغت به معنای خواندن کسی ، حاجت خواستن ، مدح و ستایش و امثال آن آمده دعا کلید نیازمندی به حق است و آن خواست او و پناه بردن به اوست . (معین ج ۲/۲۶۸۵)
- نیایش دعا و پرستش از روی تضرع و زاری است . (دهخدا ج ۱۵/۲۲۹۳۲)
- قضا و قدر : در حقیقت قضا عبارت از حکم حق است بر اعیان اشیاء بر آن حوالی که مقتضای آن اعیان است و علم حق بر آن متعلق شده است و قدر تفضیل آن قضا است و عبارت است از توقیت هر حالی است از آن احوال اعیان در وقت و زمان معین به سبب معین بر آن نهج که حکم علمی بر آن جاری شده است . (همان ج ۱۱/۱۷۴۶۰)
- رضا : در نزد عارفان عبارت است از رفع کراهت و تحمل مرارت احکام قضا و قدر ، است مقام رضا بعد از مقام توکل است و نیز گفته اند رضا در اصطلاح اهل سلوک تلذذ به بلوی است و گفته اند رضا خروج از رضای نفس و آمدن در رضای حق است . (سجادی ص ۴۱۶/۱۳۸۱)
- واژگان کلیدی : دعا ، نیایش ، قضا و قدر ، فنا ، رضا ، رستگاری ، شیخ عطار ، منطق الطیر ، اسرارنامه ، مصیبت نامه ، الهی نامه

۷-۱ روش تحقیق

اسنادی - کتابخانه ای

۸-۱ قلمرو تحقیق

مطالعه کتاب های گوناگون مخصوصاً " کتب مربوط به دعا و نیایش از جمله قرآن کریم ، نهج البلاغه ، صحیفه سجادیه ، نیایش از دیدگاه اندیشمندان (سیدرضا باقریان) - آئین نیایش (ابراهیم غفاری) دعا و نیایش (محمد کرمانی) - فلسفه دین (جام هیک) و ...

۹-۱ جامعه و حجم نمونه

- چهار اثر شیخ عطار به شرح ذیل جامعه آماری در این رساله بوده است .
- الهی نامه فریدالدین عطار، با مقدمه و تصحیح و تعلیقات محمد رضا شفیعی کدکنی ، چاپ سوم سال ۱۳۸۷ نشر سخن شامل ۹۰۶ صفحه .
 - منطق الطیر ، فریدالدین عطار، با مقدمه و تصحیح و تعلیقات محمد رضا شفیعی کدکنی ، چاپ پنجم، سال ۱۳۸۷ تهران نشر سخن شامل ۹۱۲ صفحه .
 - اسرار نامه ، فریدالدین نیشابوری، با مقدمه و تصحیح و تعلیقات محمدرضا شفیعی کدکنی چاپ اول سال ۱۳۸۶ تهران نشر سخن شامل ۶۰۴ صفحه .
 - مصیبت نامه ، فریدالدین عطار ، با مقدمه و تصحیح و تعلیقات محمدرضا شفیعی کدکنی چاپ اول ۱۳۸۶ تهران نشر سخن شامل ۹۶۰ صفحه.

فصل دوم

مطالعات نظری

۱-۲ پیشگفتار

علاقه من به موضوعات عرفانی و معنوی سبب شد، موضوع دعا و نیایش در متون عرفانی را برای تحقیق و پژوهش انتخاب کنم. با راهنمایی استاد گرانقدر جناب آقای دکتر احمد حسنی رنجبر برای این منظور، چهار مثنوی پراهمیت عطار یعنی منطق الطیر، مصیبت نامه، الهی نامه، اسرارنامه را به عنوان متون انتخابی برای تحقیق این موضوع برگزیدم؛ که در همین جا لازم می بینم از راهنمایی ایشان برای انتخاب این متون تشکر کنم. زیرا به راستی آثار این عارف بلند مرتبه، آنقدر زیبا و پرمعناست که لحظه ای از مطالعه در آنها خستگی به جانم راه نیافت.

مصیبت نامه، الهی نامه، منطق الطیر و اسرارنامه را از روی تصحیح دکتر شفیع کدکنی مطالعه و تمام مقدمه و تعلیقات ایشان بر این چهار مثنوی عطار را هم به دقت خواندم تا حتی الامکان نکته ای در نظام اندیشه و جهان بینی عطار را نادیده نگرفته باشم.

در آثار عطار تمام ابیات را با شرح و توضیحات کامل مطالعه نمودم تا تصور نسبتاً درستی از کل اندیشه های این عارف بزرگ داشته باشم و به این ترتیب بهتر بتوانم موضوع مورد نظرم را در نسبت با اجزای دیگر این نظام عرفانی تحلیل و تفسیر کنم. زیرا به عقیده من نمی توان یک موضوع را در یک منظومه فکری بدون در نظر گرفتن سایر اجزای آن منظومه تحلیل نمود.

بعد از مطالعه چهار مثنوی عطار، کتاب هایی درباره اندیشه و آثار عطار و کتاب هایی درباره موضوع دعا و نیایش مطالعه کردم و مواردی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم با موضوع دعا و

نیایش مربوط بود، فیش برداری نمودم؛ سپس فیش‌ها را طبقه بندی موضوعی کردم. در این طبقه بندی موضوع اول، ارتباط دعا با قضا در اندیشه عطار، دوم: ارتباط دعا با فنا و ارتباط دعا با رضا. موضوع دیگر، شرایط دعای مستجاب. و در نهایت بررسی محتوای نیایش‌های عطار می باشد.

بعد از طبقه بندی موضوعی فیش‌ها، و مشخص شدن فصل بندی‌ها و بخش‌ها، شروع به نگارش نمودم.

اگرچه تمام تلاش و کوشش خود را در تحقیق و نگارش به کار بردم، می دانم حاصل کار، به هیچ عنوان در حدی نیست که در برابر علم و دانش والای اساتید بزرگوار حرفی برای گفتن داشته باشد. امید است اساتید محترم، به دیده لطف در این پژوهش بنگرند؛ که این اولین قدم جدی این حقیر در عرصه تحقیق و نگارش است و اگر با عنایت آن بزرگواران همراه شود راه رشد و تعالی خواهد پیمود.

۲-۲ مقدمه

آفرین جان آفرین پاک را آنکه جان بخشیدوایمان خاک را

اعتقاد به وجود خدای آفریننده و هدایت کننده هستی، اساسی ترین اعتقاد در ادیان الهی است. یکی از مفاهیم مهم دینی در این ادیان، مفهوم ارتباط بین خدا و انسان است. خدا از طریق وحی با انسان ارتباط برقرار می کند. این ارتباط بین خدا و انسان یک طرفه و تنها از بالا به پایین نیست. آموزه های دینی می گویند انسان نیز می تواند با دعا و نیایش با خدا ارتباط برقرار کند و گرچه جسمش گرفتار خاک است، دل و جان را با خدا انس و الفت دهد و به آرامش و تسکین برساند. دعا و نیایش گوهر دین است و خداپرستی بدون آن قابل تصور و تصدیق نیست.

لطف و رحمت بی نهایت الهی بر این قرار گرفته که انسان خاکی بتواند با دعا و نیایش با ذات مقدسش ارتباط برقرار کند و چه نعمتی از این بالاتر که از خاک به افلاک راهی باشد.

دعا و نیایش در مراتب ابتدایی خود یعنی برای انسان‌هایی که در مراتب پایین معنوی هستند، معمولاً با طلب و درخواست‌هایی از قبیل رفع بلا و گرفتاری و بهبود بیماری و گشایش در زندگی همراه است و اغلب به مواقع بلا و سختی و بیماری محدود می‌شود.

برای کسی که در این مرتبه است، دعا و نیایش راه نجاتی است که در شرایط بسیار خطرناک که از هیچ عامل انسانی و مادی کاری ساخته نیست، می‌تواند رهایی بخش باشد. برای کسی که اعتقاد به دعا دارد همیشه امید هست. او برای حل مشکلات خود علاوه بر عوامل مادی، دست خود را در به کارگیری عوامل معنوی هم باز می‌بیند، بنابراین راه‌حل‌های بیشتری دارد و هنگام بی‌نتیجه ماندن عوامل مادی ناامید نمی‌شود. درحالی که آن کس که اعتقاد به دعا ندارد دستش از این کلید رهایی کوتاه است و چون عوامل مادی و انسانی ناکارآمد شدند، راه‌حل‌هایش تمام و وجودش ناامید از نجات و رهایی می‌شود.

در مراتب بالاتر نیایش، نیایشگر همواره از لغزش‌ها و گناهان خود طلب مغفرت و بخشش می‌کند و با روی آوردن به درگاه الهی و توجه به صفات مقدس حضرت حق و سپاس و ستایش و تقدیس و تعظیم ذات مقدس الهی، روحش را به سمت صفات خدایی سوق می‌دهد، بنابراین روح نیایشگر همواره در تعالی و کسب ارزش‌های الهی است. در ادامه این تعالی حالت محبت و عشق به خدا بوجود می‌آید و لذت ارتباط با خدا و شوق سخن گفتن با حضرت حق سراسر وجود نیایشگر را پر می‌کند و روح او لبریز عشق و شوق خدا می‌شود.

این همان حالتی است که در عرفان مورد نظر عرفاست. یعنی توجه به خدا و عشق به او و پیوند روح و جان با ذات مقدسش. بنابراین جوهر اصلی و ذات نیایش و عرفان حقیقی واحد است.

در نیایش‌های بزرگان دین و عرفا از آنجا که مخاطب خداست کلام اوج می‌گیرد و مفاهیم و مضامین بسیار ارزشمندی در این دعاها وجود دارد که برای تربیت و پرورش روح انسانی و تعالی و تکامل وجودی انسان مفید است. عرفا و بزرگان دین اگرچه در دعا با خدا سخن می‌گویند ولی

به نوعی با جان و روح انسانی نیز سخن می‌گویند و خواندن دعا و نیایش‌های آنها تأثیری ژرف و عمیق در تعالی روح و روان انسان خواهد داشت.

مفهوم دعا به مفهوم استجاب و وابسته است. انسان در دعا خدا را مخاطب قرار می‌دهد و امید آن دارد که آنچه می‌طلبد به لطف و عنایت حضرت حق تحقق پیدا کند و آنچه از آن گریزان است، از طریق دعا از او دور شود. پاسخ خدا در برابر دعای انسان، استجاب نامیده می‌شود که به معنی پاسخ دادن است. باید توجه داشت که استجاب واقعی به معنی این نیست که حتماً آنچه انسان در دعا خواسته است، تحقق پیدا کند. گاهی مصلحت انسان در آن است که آنچه در دعا طلبیده بدست نیآورد؛ زیرا انسان گاهی در دعا چیزی می‌طلبد که شر و تباهی او را در پی دارد. خداوند به لطف و رحمت بی اندازه خویش آن خواسته را برآورده نمی‌کند و این عین اجابت حقیقی است. بنابراین اگر گاهی دعایی تحقق پیدا نمی‌کند نباید نسبت به اجابت دعا بدبین شد. بلکه باید فرض را بر آن نهاد که آن دعا به مصلحت انسان نبوده است. احتمال دیگر آن است که شرایط استجاب دعا از جانب دعا کننده وجود نداشته است. شرط اصلی استجاب دعا اضطراب عمیق روحی، سوزدل و صدق نیت است. در آثار عطار نیز همین موارد شرط اصلی استجاب دعا دانسته شده‌اند.

درباره چگونگی استجاب دعا و اینکه آیا دعا می‌تواند سبب بوجود آمدن امر مطلوب شود یا جلوی واقعه‌ی نامطلوب را بگیرد، سخن بسیار گفته‌اند که در مطالب آتی بدانها اشاره می‌کنیم. در کتاب حدیث آرزومندی و الطاف خداوندی آمده است: « ما ساز و کار استجاب دعا را نمی‌دانیم. اما ندانستن چیزی مستلزم انکار آن نیست. مهم این است که دست خداوند را در جهان گشاده بدانیم و این گشادگی را به بصیرت دل شاهد باشیم و به چشم سر ببینیم.» (مختاری، ۱۳۷۳، ۱۸)

بنابراین آنچه مهم است اعتقاد به قدرت مطلق الهی است که می‌تواند در هر زمان هر آنچه بخواهد بکند و اگر اعتقاد به دعا نداشته باشیم یعنی قدرت خدا را محدود دانسته‌ایم و پنداشته‌ایم

چون همه چیز در ازل در علم خدا مقدر شده و علم خدا عین اراده اوست و اراده الهی تغییرناپذیر است پس خدا نمی‌تواند خواسته های بندگانش را تحقق بخشد و دست او در استجاب دعاها بسته است. این تفکر عین محدود کردن قدرت خداست.

در قرآن مجید آیات بسیاری وجود دارد که انسان را امر به دعا کردن می‌کند از جمله :
واذا سألك عبادي عني فإني قريب اجيب دعوة الداع اذا دعان فليستجيبوا لي وليؤمن بي لعلمهم
یرشدون. (بقره / ۱۸۶)

در کتاب آیین نیایش درباره این آیه چنین آمده است:

«در این آیه خداوند خود مستقیماً و بی واسطه با بندگانش سخن می‌گوید و به جای لفظ مردم، ما را بندگان خود می‌خواند، بر نزدیکی خود به ما تأکید می‌ورزد و قول اجابت دعا می‌دهد. همچنین در این آیه ثمره دعا هدایت و ره یافتگی دانسته شده و دعا گفتگویی بی واسطه بین بنده و خدایش معرفی شده است. از همه بالاتر خداوند فرمان به دعا، نیایش و راز و نیاز با خود را صادر کرده است.» (غفاری ، ۷۸)

چند آیه دیگر که امر به دعا می‌کنند در زیر می‌آوریم:

و قال ربکم ادعونی استجب لکم. (غافر / ۶۰)

ادعوا ربکم تضرعاً و خفیةً. (اعراف / ۵۵)

وادعوه خوفاً و طمعاً. (اعراف / ۵۶)

در احادیث و اقوال پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) هم بسیار سفارش به دعا و تضرع به درگاه الهی شده است.

حضرت علی علیه السلام در نامه سی و یکم نهج البلاغه در وصیت خود به امام حسن علیه السلام، درباره دعا چنین می‌گویند: «و بدان کسی که گنجینه های آسمان و زمین در دست اوست، تو را در دعا رخصت داده و پذیرفتن دعایت را بر عهده نهاده و تو را فرموده از او بخواهی تا به تو عطا کند و از او بطلبی تا تو را بیامرزد... پس کلید گنج های خود را در دو دست نهاده که به تو